

ЖАНРОВА ТИПОЛОГІЯ АНГЛОМОВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ

У статті досліджуються типи та жанри англійського економічного дискурсу як різновиду наукового. Визначаються чотири типи економічного дискурсу та проводиться жанрова типологія цих типів.

Ключові слова: економічний дискурс, науково-академічний дискурс, науково-дидактичний дискурс, науково-довідковий дискурс, науково-популярний дискурс, жанр.

Лут Е. А. Жанровая типология англоязычного экономического дискурса. В статье исследуются типы и жанры английского экономического дискурса. Выделяются четыре типа экономического дискурса и проводится жанровая типология данных типов.

Ключевые слова: экономический дискурс, научно-академический дискурс, научно-дидактический дискурс, научно-справочный дискурс, научно-популярный дискурс, жанр.

Lut K. A. Genre Typology of English Economic Discourse. Types and genres of English economic discourse are studied. Four types of economic discourse are distinguished and their genre typology is provided.

Key words: economic discourse, academic discourse, didactic discourse, reference discourse, scientific and popular discourse, genre.

Економічний дискурс – це явище, з яким суспільство стикається кожного дня. Економічні проблеми, події та явища пронизують повсякденне життя і стають дедалі все більш актуальними. Тому дослідження питань економічного дискурсу знаходиться у центрі уваги вітчизняних і зарубіжних лінгвістів (А. Ю. Кланцакова, М. Лікунь, О. Ю. Махницька, Г. О. Ободін, О. Г. Петушинська, Р. Є. Пилипенко, С. М. Рибачок) та економістів, що цікавляться питаннями функціонування економічної мови (Л. Преллі [Prelli], С. Таулмін [Toulmin], Ф. Кітчер [Kitcher], Г. Маєрс [Myers], Д. МакКлоскі [McCloskey]).

Актуальність дослідження пов'язана з тим, що комплексного аналізу жанрово-типологічних характеристик англійського економічного дискурсу, як різновиду наукового, ще не проводилось. **Метою** даної статті є систематизація та опис жанрових зразків англійського економічного дискурсу. **Об'єктом** дослідження є корпус економічних текстів, які розглядаються як основний конститuent економічного дискурсу. **Предметом** дослідження є жанрова типологія англійського економічного дискурсу. **Матеріалом** слугували підручники з економіки, журнальні та газетні статті з економічної тематики, економічні довідники та словники тощо. **Наукова новизна** полягає у виділенні

4 типів англійського економічного дискурсу та проведенні їх жанрової типології.

Економічний дискурс характеризується неоднорідністю утворення, оскільки очевидним є те, що в межах однієї галузі науки існують різні рівні презентації знань. І хоча сфера референції різних текстів може бути тією самою, підручники, монографії, статті та ін. будуть відображати її на різних рівнях категоризації. Це впливає на вибір мовних засобів, оскільки різні тексти орієнтуються на рівень спеціальних експертних знань потенційного адресата. Сфера економіки поєднує у собі багато різноманітних комунікативних дій: від розробки теоретичних знань в галузі економіки, до розповсюдження цих знань у суспільстві та формуванні суспільної думки. Економічний дискурс може реалізуватися у різних ситуаціях спілкування, має набір різноманітних цілей, може бути орієнтованим на різні групи учасників комунікації. Саме це і наштовхує на думку, що в межах гетерогенного економічного дискурсу об'єктивно виділяються певні типи.

Ще послідовники Празької школи, спираючись на функціонально-стилістичні ознаки, визнавали існування у мові економіки наступних підгруп: мови ділової кореспонденції, спеціальної мови фінансів, торгівлі, мови економічних наук, біржової мови, мови реклами та ін. [Шпільнер 2007, с. 148]. М. Лікунь розрізняє промислово-економічний, фінансово-економічний, торговельно-економічний, економіко-теоретичний, економіко-статистичний та ін. види дискурсу [Лікунь 2008, с. 10]. Л. П. Науменко пропонує виділяти такі підтипи економічного дискурсу: макроекономічний, виробничий та бізнес-дискурс [Науменко 2008, с. 37]. Такі диференціації мають певні недоліки, вони не враховують динамічність дискурсу, не передбачають можливі відгалуження нових сфер економічного знання. Тому з'являється необхідність розробити більш узагальнену та всеохоплюючу класифікацію типів економічного дискурсу.

Варто зауважити, що ми відокремлюємо економічний дискурс від ділового або бізнес-дискурсу, який ми відносимо до професійного типу. Професійне спілкування відбувається між агентами-клієнтами та спеціалістами-економістами. Основною метою ділового дискурсу є успішне підписання угод, контрактів та ін. або ефективна організація роботи підприємств. Мета економічного дискурсу – повідомлення знань про економічні феномени, їх якості та властивості, інформування про стан економіки, її розвиток або занепад, формування певного ставлення до цих подій та заохочення до певних дій. Учасниками економічної комунікації виступають спеціалісти з економіки та масовий реципієнт – всі ті, хто цікавиться економічними питаннями та проблемами.

Функціональне призначення економічного дискурсу зумовлюється соціальною сферою, прагматикою й умовами мовленнєвого спілкування і є основою для виділення відповідних чотирьох видів: науково-академічного (тобто теоретичного – термін В.Є. Чернявської [Чернявська 2005]), науково-популярного, науково-дидактичного та науково-довідкового. Мова йде саме про типи дискурсу, а не функціональні стилі, оскільки поняття «стиль»

ураховує лише лінгвістичний аспект дискурсу, його мовні засоби. Виділення ж різних типів економічного дискурсу стає можливим за умови урахування ситуацій та учасників спілкування, специфічних цілей кожного окремого виду економічного дискурсу та їх орієнтованості на певну групу реципієнтів.

Так, учасниками *науково-академічного дискурсу* є економісти-науковці та керівники економічних інституцій. Науково-теоретична діяльність забезпечується сферою економічних наук [Пилипенко 2007, с. 20], тобто науково-академічний дискурс є таким, що обслуговує комунікативну діяльність наукової спільноти. Конференції, семінари, симпозиуми, написання наукових робіт, захисти дисертацій та ін. є основними сферами існування науково-академічного економічного дискурсу.

Науково-популярний дискурс є суспільно орієнтованим та знаходиться у сфері компетенції економістів-фахівців для зв'язків із громадськістю та журналістів. Він є адресованим широкому колу в основному непідготовлених реципієнтів, зацікавлених економічними проблемами, або певним чином пов'язаних з даною сферою наукового знання.

Науково-дидактичний тип є тісно пов'язаним із навчальним процесом. Учасниками є науковці, викладачі, з одного боку, та студенти або інші зацікавлені особи, з іншого. Основна мета даного типу дискурсу – передати економічні знання, зацікавити предметом, спонукати до творчого переосмислення фактів і понять та формування власної думки з приводу економічних подій та явищ.

Учасниками *науково-довідкового типу* є економісти-науковці та всі групи раніше зазначених реципієнтів, оскільки за довідкою можуть звертатися, як неспеціалісти, що цікавляться предметом, так і фахівці економічної сфери. Основною метою даного типу дискурсу є надання відомостей, інформування про основні економічні поняття, терміни або явища.

Як відомо, реалізація дискурсу відбувається через набір жанрів, який є специфічним для кожного окремого дискурсу та кожної окремої культури. На даному етапі розвитку мовознавства актуальним залишається питання жанрової диференціації в межах певного дискурсу та співвіднесеність окремих текстів з жанрами. Виокремлення жанрів англійського економічного дискурсу не є виключенням.

У межах будь-якого дискурсу відбувається інтерактивна діяльність учасників спілкування в різних, специфічних для кожної сфери умовах, яке «має різні форми свого вияву (усну чи писемну), регулюється стратегіями і тактиками учасників, становить собою синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психологічних та ін.) чинників» [Рибачок 2004, с. 120], має свої особливі функції, залежні від тематики спілкування. Як результат формуються різноманітні мовленнєві жанри. Мовленнєвий жанр являє собою стереотип мовної поведінки, «відносно стійкий тематичний, композиційний та стилістичний тип висловлювання» [Бахтін 1979, с. 242], що виникає як функція стійкого сполучення параметрів комунікативної ситуації: адресанта, адресата, спостерігача, загального контексту.

Ми розуміємо жанр, як «спосіб концептуалізації дійсності, який є модельною рамкою, або фреймом для тематичної, змістової, композиційної та структурної організації матеріалу мовними та позамовними (образотворчими) засобами» [Науменко 2008, с. 60]. Жанри постають як закріплені в суспільному обігу схеми мовленнєвих дій, звичайні для певних ситуацій способи, моделі структурування мовлення, важливою складовою яких виступає інтенція, мотиви, прагматика [Рибачок 2004, с. 121].

Традиційно до наукових (теоретичних) текстів, які виступають основним конституентом науково-академічного дискурсу, відносять монографії, аналітичні статті, автореферати, доповіді, тези тощо. Деякі дослідники розрізняють жанри наукової літератури за способом одержання інформації та її опису (теоретичні, експериментальні, оглядові статті, тези) та рівнем узагальнення (різні види монографій).

Науково-популярні тексти мають жанрово-типологічну неоднорідність. Вони відрізняються один від одного не лише обсягом, але й композицією та інформативною щільністю. У межах науково-популярного дискурсу існують такі жанри – журнальні статті, книги, брошури, коментарі, репортажі прес-центрів, ділові новини. Предмет науково-популярних текстів – це переважно виклад змісту певного наукового поняття, події або явища, інформації для широкого загалу неспеціалістів. Призначення таких текстів визначає їх особливості: пояснення складних термінів, активне використання аксіологічних та експресивних засобів, уживання розмовної лексики для встановлення довірливих відносин із реципієнтами та ін.

Науково-дидактичні (або навчальні) економічні тексти спрямовані на студентів та учнів з різними освітніми та віковими рівнями. Основними жанрами цього типу дискурсу є підручники, методичні вказівки, конспекти лекцій, пояснення, опитування тощо.

Науково-довідниковий економічний дискурс покликаний надавати довідкову інформацію. Довідковими прийнято називати такі видання, в яких різноманітна інформація наукового або прикладного характеру розміщена в зручному для швидкого пошуку порядку і не призначена для суцільного читання. Типологічний ряд цих видань становлять: словники (енциклопедичні, біографічні, мовознавчі, перекладні, термінологічні, тлумачні); довідники (наукові, виробничо-практичні, масово-політичні, навчальні, популярні); енциклопедії (універсальні, галузеві); довідково-інформаційні видання (каталоги, покажчики, програми, статистичні дані тощо). Незважаючи на розмаїття довідкової літератури щодо змісту і форми подачі матеріалів, її можна умовно поділити на дві великі групи: довідкові видання, в яких систематизовано подана інформація за окремими галузями знань; довідкові видання універсального характеру, де представлена інформація з різних галузей знань. Основними жанрами є довідкові, енциклопедичні та словникові статті.

Зрозуміло, що такий розподіл жанрів є досить умовним, бо межі жанрів у реальному спілкуванні є розмитими, жанри «перетинаються своїми периферійними зонами» [Бацевич 2003, с. 32]. Взаємодія комунікантів є досить складним процесом, тому рух комунікації у межах певного дискурсу не є лише

сукупністю мовленнєвих жанрів, які поступово змінюють один одного. Різні жанри можуть взаємодіяти та взаємодоповнювати один одного у процесі комунікації. Але, треба зазначити, що вільне, доцільне та вдале комбінування жанрів у процесі спілкування можливе лише за умови, що комунікант володіє всіма жанровими різновидами.

У **результаті** дослідження було виявлено, що економічний дискурс, як різновид наукового, не є гомогенним утворенням. Урахування функціонального призначення, учасників та ситуацій спілкування, прагматичного та соціального контексту, мети повідомлення у комплексі робить можливим виділення чотирьох підтипів економічного дискурсу: науково-академічного, науково-довідкового, науково-дидактичного та науково-популярного. Різні типи економічного дискурсу втілюються у різних жанрах. Економічний текст віддзеркалює мовленнєву специфіку кожного конкретного жанру й широку (мовну і позамовну) специфіку дискурсу в сфері економічної діяльності. **Перспективи** подальшого дослідження полягають у розробці проблем типології економічного дискурсу, а також вивченню особливостей заповнення каркасу жанрів конкретним живим змістом на текстовому рівні.

Література:

Бахтин М. М. Проблема речевих жанров / М. М. Бахтин // Эстетика словесного творчества. – М. : Искусство, 1979. – С. 245 – 280.

Бацевич Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2003. – 281 с.

Лікунь М. Російський економічний текст у функціонально-стилістичному та соціолінгвістичному аспектах. – автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філ. наук: 10.02.02 – рос. мова / М. Лікунь. – Сімферополь, 2008. – 20 с.

Науменко Л. П. Сучасний англomовний бізнес-дискурс в комунікативно-прагматичному та концептуальному висвітленні: Монографія / Л. П. Науменко. – К. : Логос, 2008. – 360 с.

Пилипенко Р. Є. Інституційний комунікативний простір Німеччини (фахова мова економіки): дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04 / Ростислав Євгенович Пилипенко. – Київ, 2007. – 426 с.

Рибачок С. М. Термінологічна лексика як засіб когезії англomовного економічного тексту : дис.... канд. філ. наук: 10.02.04 / Рибачок Світлана Михайлівна. – Львів, 2004. – 213 с.

Чернявская В. Е. Интерпретация научного текста: Стиль. Текст. Дискурс / В. В. Чернявская. – М. : URSS. – 2005. – 127 с.

Шпильнер Б. Язык экономики как особый вид научного дискурса / Б. Шпильнер // Жанры и типы текста в научном и медийном дискурсе: межвуз. сб. научн. тр. / Отв. ред. А.Г.Пастухов, - Орел : ОГИИК, ПФ «Картуш», 2007. – Вып.5.– С. 142-155.